

Kakaokvinnor med

Bribri-indianerna är de okända feministerna. De beskylls för att vara omoderna, men en sak vet de: kvinnor kan göra precis samma jobb som män. Och kanske lite bättre.

En lång, kanotliknande båt tar oss över floden som brusar ner mellan frodiga bergssidor. På andra sidan sitter Cándida Salazar i en väntkur gjord av fyra skakiga träpålar och ett tak av torkade bananblad. Hon tillhör indiangruppen Bribri som lever i södra Costa Rica, nära den karibiska kusten. Med sitt blyga leende och sina glittriga pumps dinglande på fötterna, ser hon inte ut som en bonde som driver 30 hektar av kakao- och bananodlingar. Men mina fördomar kommer på skam när Cándida svänger macheten bland trädgrenarna. Klingan viner genom luften. En bananklase dunsar ner på marken. En fet, gul kakaofrukt kommer flygande. Om den franska revolutionen hade haft Cándida, hade inte giljotinen behövt uppfinnas.

Matriarkat

Ursprungsbefolkningar runt om i världen lider av diskriminering och extrem fattigdom. Kvinnorna står längst ner på den sociala stegen. Ofta är det männen som har hand om ekonomin och äger marken, medan fruarna och döttrarna jobbar hårt både med jordbruk och hushållsarbete. Men Bribrikvinnorna är ett undantag. Deras samhälle, som är indelat i klaner, har starka matriarkaliska inslag och är matrilineärt, det vill säga mark går i arv från mor till dotter. Barnen är ansedda Bribri bara om mamman är det.

– Våra barn tillhör mammans klan, inte pappans, berättar Cándida.

Om föräldrarna separerar stannar barnen hos mamman och om hon dör tar mostrarna eller mormodern

hand om dem, även om pappan fortfarande är i livet.

Helig frukt

Kakaofrukten är helig och därför får bara kvinnor tillaga drycken som kokas ihop av kakao, vatten och socker. Att äta choklad är en västerländskt vana. Centralamerikas kakao håller världsklass. APPTA:s kakao exporteras bland annat till Schweiz där företaget Stella Bernrain gör om bönorna till ekologisk och rättvisemärkt choklad. Nyligen vann en costaricansk plantage pris på den kända mässan Cacao of Excellence i Paris. Bribri-indianerna hoppas bli näst i tur.

Förutom att sköta sina odlingar är Cándida kassör och styrelsemedlem i APPTA, en jordbruksorganisation som bearbetar och säljer vidare de 1200 medlemmarnas produkter. Precis som i många andra Bribri-organisationer sitter det flest kvinnor i styrelsen. Framför allt består jobbet av att kontrollera hela produktionskedjan.

– Det är ett stort ansvar men vi kvinnor är mycket kompetenta. Det sägs ofta att vi är mer ansvarsfulla än män, säger Cándida och fnissar lite generat. Trots att vi har mer jobb att göra, i hemmet och

med barnen, så uppfyller vi målen och sitter kvar tiden ut [som ledamöter].

Trots alla starka kvinnor är allt inte frid och fröjd i paradiset. Många män försvinner i alkoholinducerade odysseer. Kvar blir kvinnorna, med barnen, likt soldatfruar i krig.

Gerardina Morales på ACOMUITA, en lokal kvinnoorganisation, förklarar:

– Män och kvinnor brukade jobba tillsammans men efter hand har Bribrimännen kommit att påverkas av männen utanför och el machismo (manschauvinismen).

Att ensam ta hand om alla sysslor blir ibland för tungt. Jag träffar Juanita Baltodano på hennes kakaoplantage. Hon har en bestämd uppsyn och starka ben som sjunker ner i stora gummistövlar. Barnbarnen gungar på en enorm trädstam. ”Kom ner annars trillar ni ner och dör”, ryter hon till. Kvickt hoppar de ner. Sen fyrar hon av ett varmt leende mot sina barnbarn som hon älskar över allt annat. Fram tills nyligen var hon chef för APPTA. Eftersom hon är skild sköter hon sitt jordbruk helt själv. En dag kollapsade hon och låg på sjukhus i två veckor med en fruktansvärd

I kontroll

”Våra barn tillhör mammans klan, inte pappans.”

huvudvärk. Stress, löd läkarnas diagnos. Under 14 år hade hon inte haft en dags semester.

– Min son ville att jag skulle sluta jobba helt, men då sade jag till honom att ”det där avgör jag själv.” Jag har ju ändå jobbat hela mitt liv, säger Juanita och fnysar.

Men hon gick med på att gå ner i halvtid och är numera APPTA:s vice ordförande. Huvudvärken är borta och hon har tid för sin egen gård och barnbarnen som myllrar runt bland kakaoträden. Innan vi skiljs åt ger Juanita mig ett anti-stress tips: torkade kakaobönor. Så fort hon kommer till jobbet stoppar hon några i munnen.

– Jag blir alldeles lugn, trots all stress, säger Juanita Baltodano och ler.

Kooperation Utan Gränser

Att kvinnor jobbar dubbelt eller mer är vanligt i Latinamerika. Det är både ett problem och en möjlighet.

– Kvinnor kommer in på männens område, medan männen inte har motsvarande inflytande på kvinnornas område, och det ser man ju här [i fallet Bribri], säger Linn Lukschandl, Kooperation Utan Gränserns jämställdhetsexpert i Latinamerika.

Fattigdom är inte bara avsaknaden av materiella saker, utan även brist på tid och rum, förklarar Linn.

– Männen har kanske släppt på makten vad gäller det ideella organisationsarbetet, men de släpper aldrig kontrollen över pengar, och tid och rum, det vill säga var de ska vara, när och vad de ska göra.

I ett renodlat matriarkat skulle kvinnorna bestämma över resurserna och männens tid och rum. Samtidigt understryker Linn att ett matriarkat inte är ett samhällssystem att eftersträva.

– Jag tycker inte att det är positivt att någon ska tvingas göra något på grund av sitt kön.

Men hon tycker Bribrikvinnornas starka ställning är ett positivt exempel ur framför allt två synvinklar. För det första, förtar det argumentet om att det finns en naturlig eller biologisk anledning till att kvinnor och män har olika sysslor. Istället beror allt på kulturella och historiska omständigheter. För det andra, gör exemplet det lättare för kvinnor att

hävda sina rättigheter på grund av sina meriter.

– Det är inte alltid folk har med sig rättighetsperspektivet – till exempel att det är orättvist att kvinnor jobbar dubbelt – och i så fall kan man mixa med ett meritperspektiv: att kvinnor är duktigare för att de gör mer eller kan lika mycket, förklarar Linn.

Hon drar en parallell med ett bostadsprojekt som Kooperation Utan Gränser stödjer i Latinamerika. När det visade sig att kvinnorna i projektet gjorde nästan allt hemarbete erbjöd organisationen dem möjligheten att jobba mindre med bygget i kooperativet, för att på så sätt kompensera dem för sitt hushållsarbete. Men kvinnorna tackade nej. De ville inte efteråt bli beskyllda för att sakna kompetens för byggarbetet.

– Innan man får en strukturell förändring av samhället, så måste kvinnor in i styrelser, organisationer, och så vidare. Det blir ett strategiskt steg mot mer makt. Det borde inte vara så, att kvinnor har dubbel eller trippel arbetsbörda, men det är så, säger Linn.

En liknande utveckling har ju skett i Sverige och i många andra länder. Bribri-samhället har sina brister, men kvinnorna har nått längre än i många andra länder. Och de har visat att ”omoden” inte behöver betyda osjälvständig.

Text: Åsa Björklund

Foto: Cyril Mischler

Gör skillnad och välj ekologisk och/eller rättvisemärkt choklad nästa gång du blir sugen. I Sverige finns gott om sorter att välja mellan. Se www.fairtrade.se för mer information.

Åsa Björklund sadlade om till journalistyrket efter att ha jobbat med bistånd och ursprungsbefolkningens rättigheter i Guatemala. Numera frilansar hon från Arizona, USA men reser ofta till Latinamerika och fortsätter att skriva om sociala frågor och minoriteters rättigheter. Andra favoritämnen är djur- och naturskydd. På sin fritid gillar Åsa att vandra, rida och cykla mountainbike. www.saraguate.com